

Otte en Geus ontdekken Zoetermeerse geschiedenis

Simone Langeveld

Otte en Geus ontdekken Zoetermeerse geschiedenis

Simone Langeveld

1996

1972

1916

1820

1

Inhoud

1	Daliegaten	6
2	Kasteel op palen	8
3	Turven	11
4	De Slag bij Zoetermeer	14
5	Halve molens	17
6	Vermoorde geleerde in het tweelingdorp	20
7	Reizen door de tijd	23
8	Boterdorp	26
9	Ondernemen	29
10	Ambachtsheren en burgemeesters	32
11	Meivakantie	35
12	New Town Zoetermeer	38
	Antwoorden op ruim een dozijn vragen	42

Een belangrijk weetje...

In 2024 heeft de historische vereniging van Zoetermeer haar 75ste verjaardag gevierd!

Het Historisch Genootschap Oud Soetermeer bestaat dus al 75 jaar en werd in 1949 opgericht. Deze vereniging houdt zich bezig met de geschiedenis van Zegwaardt en Zoetermeer. Toen ze in 1949 ontstond had Zoetermeer ongeveer 6.300 inwoners. Zoetermeer was nog een dorp met vooral boeren, veel kleine ondernemers en een paar grote bedrijven.

4

75 jaar later is Zoetermeer een stad, een nieuwe stad, een stad die zelfs Oldest New Town Zoetermeer wordt genoemd.

Jij bent nu een van de 129.000 inwoners van de nieuwe stad Zoetermeer en ook van de 'Oldest New Town' Zoetermeer. Dit omdat jouw stad haar enorme groei te danken heeft aan een plan voor een 'groot Zoetermeer' dat rondom een heel oude kern is ontworpen én gebouwd. Voor zo'n snel gegroeide nieuwe stad heeft Zoe-

termeer een geschiedenis die al ver in het verleden begint, zo'n 1000 jaar geleden!

Overigens bestaat de nieuwe stad, New Town Zoetermeer dit jaar 2024, al meer dan 62 jaar.

Veel plezier bij het lezen van dit geschiedenisboek met een dozijn lokale verhalen.

Een cadeautje voor jou omdat jij dit jaar in groep 7 of groep 8 zit!

1996

1972

1916

1820

1

Even voorstellen ?

“Hoi, ik ben Otte en 10 jaar.”

“Hoi, ik ben Geus en bijna 10 jaar.”

Deze twee jonge mensen wonen hun hele leven al in Zoetermeer en houden ervan om terug te gaan in de tijd en te ‘reizen’ in de geschiedenis.

Geschiedenis zit vol met waargebeurde en spannende verhalen!

Ga jij met Otte en Geus mee op zoek naar de mooiste en spannendste waargebeurde verhalen uit de geschiedenis van Zoetermeer?

Otte: “Wat vind jij van mijn naam Geus?” Geus: ”Ik vind het een coole naam. Hij doet me denken aan de tijd dat hier in Zoetermeer een kasteel heeft

Otte: “Dat vind ik een stoere naam. Doet mij denken aan de naam van het zwembad in het Van Tuyllpark.”

5

1. Daliegaten

Otte wandelt in het Woonhart. Ze heeft een beetje haast. Geus zou hier ook zijn. Waar hadden ze nu ook alweer afgesproken? Bij het Woonhart of was het bij het tennisbaantje in het Binnenpark? Ze loopt terug naar haar fiets en fietst naar het Binnenpark. Bij de tennisbaan ziet ze Geus.

“Hoi! zullen we naar de ‘totempalen’ gaan?” Met de fietsen aan de hand lopen ze naar de Flierefluiter, de natuurspeelplek in het Binnenpark.

Houten palen

6 “Auw! Shit!” Otte kijkt snel opzij. Geus is gestruikeld over een behoorlijk grote tak. Gelukkig, zijn broek is nog heel. Wel een beetje kale plek op zijn rechterknie en zijn handen zitten vol met kleine steentjes en takjes. Hij raapt zichzelf en z’n fiets weer op. “Gaat het?” “Jaha, gaat goed. Stom zeg, wat is hout eigenlijk stug en hard.”

Otte: “Ja stevig spul. Ik hoorde laatst over het bouwen van huizen met hout. Dat deden ze vroeger veel vaker. Bouwen met hout is duurzamer dan bouwen met beton en baksteen. ‘Houtbouw’ wordt nu ook weer volop toegepast. Ik houd van hout. Ik vind het lekker ruiken en een houten vloer

voelt lekker warm aan je voeten. Zonde eigenlijk om hout te verbranden! Dat doen jullie toch als je een vuurtje maakt bij de scouting?” “Ja, maar het moet het wel goed droog zijn, anders rookt het zo. We gebruiken vaak oude, droge pallets.” mompelt Geus. Otte zit op dans. Geus gaat iedere zaterdag naar scouting. Otte en Geus wonen al 10 jaar vlak bij elkaar in de buurt en zijn beste maatjes. Ze hebben elkaar bij de kinderopvang leren kennen.

Gat

Terwijl ze een beetje chillen bij de totempalen, zegt Geus opeens. “Ot, heb jij wel eens van een daliegat gehoord?” Pfhhihi, ze moet lachen. “Wat voor gat?” “Een daliegat.” Zegt Geus. “We hadden het erover bij de scouting. Namelijk dat er hier in de buurt al duizend jaar geleden mensen hebben gewoond en dat het bewijs hiervoor is gevonden in een soort putten in de grond. Die putten werden in de drassige en moerassige veenbodem gegraven op zoek naar vruchtbare kleigrond. Wel bijna 5 meter diep moesten ze voor die klei graven! Met de kleigrond maakten ze hun akkertjes vruchtbaarder, zodat er tarwe of kool of knolgewassen

1996

1972

1916

1820

1

wilden groeien. Zo'n gat werd weer dichtgegooid met het naar bovengehaalde veen en vermengd met huisafval. Ze noemen dat een daliegat. In Zoetermeer zijn twee van deze daliegaten gevonden, één bij de Europaweg en één in het Buytenpark, hier vlakbij dus. Weet je dat één van de vondsten uit deze daliegaten een flinke bewerkte houten paal was van meer dan duizend jaar oud?"

C14

Otte reageert verbaasd: "Mooi verhaal, maar hoe weten ze zo zeker, dat die houten paal zo enorm oud is?"

"Er is een manier om dat vast te stellen. Die heet eh... de C14 methode. Ze meten dan het radioactieve gehalte van het hout. Deze paal, kon gedateerd worden op omhakken rond het jaar 985." antwoord Geus. "Wauw" zegt Otte, "ik ben benieuwd hoe oud het hout van deze totempalen is."

Vraag bij het verhaal:

1. Waar denk jij dat de bewerkte houten paal uit het daliegat voor is gebruikt?

7

2. Kasteel op palen

Het is zaterdagochtend en Otte fietst naar het KC, daar heeft ze een extra dansrepetitie. Nog even goed oefenen en dan gaan ze optreden, echt leuk, Otte heeft er veel zin in. Jeetje wat ruikt het hier lekker. Ze komt langs een bakkerswinkel aan het oude schoolplein. Ze stapt niet af, nee hup door naar danstraining. Ze wil het echt goed doen als ze mogen optreden in het Stadstheater. Geus heeft scouting op zaterdagochtend en is deze keer druk met het bouwen van een vlot met houten palen, touw, oude jerrycans en andere lege harde plastic vaten die je goed kunt afsluiten. Het bleef echt goed drijven. Hij vindt het 'pionieren' echt zo gaaf. Lekker bouwen. Ze konden een heel rondje varen op de vijver voor de Chute. 'Chute' van parachute, zo heet het clubgebouw van zijn scoutinggroep.

8

Geschiedenis op de website

Vanmiddag heeft hij met Otte afgesproken in de Dorpsstraat.

Ze zijn als 'razende reporters' bezig met het uitzoeken van de Zoetermeerse geschiedenis. Hij heeft het laatst besproken met de leiding van zijn scoutinggroep. Nu mag Geus verhaaltjes over de geschiedenis van Zoetermeer gaan maken. De verhalen worden gepubliceerd op de scouting-website! Iedere maand één. Cool. Hij moet nog wel even geduld hebben. Ze willen dat er 12 verhalen komen voordat het eerste verhaal gepubliceerd zal worden.

De eerste keer dat hij samen met Otte terug in de tijd gedoken was, struikelde hij en vertelde hij haar over de paal uit een daliegat en dat de geschiedenis van de nieuwe stad Zoetermeer 'New Town' dus eigenlijk heel ver terug gaat. Veel verder dan hij zelf ooit had gedacht.

Dat is toch een waanzinnig leuke ontdekking! Dat in die zogenaamde 'daliegaten' restanten zijn gevonden van gebruiksvoorwerpen die meer dan duizend jaar oud zijn! Dat betekent dat hier ook

1996

1972

1916

1820

1

in de Middeleeuwen al mensen leefden. Vandaag heeft hij met Otte afgesproken op de plek van de gevelsteen: Huis te Palenstein, vlak bij dat gezellige bakkertje op Dorpsstraat 110c.

Kloostermoppen

“Hi Otte!” “Hoi Geus, heb jij al sporen ontdekt van het kasteel dat hier ergens moet hebben gestaan?” “Jazeker, kijk daar in de muur is de gevelsteen van het Huis te Palenstein ingemetseld. Deze gevelsteen was onderdeel van wat ooit een kasteel was. Een kasteel dat is gebouwd omstreeks 1380 op deze plek! De gevelsteen is van een latere verbouwing.

De Archeologische Werkgroep van Zoetermeer heeft hier gegraven in 2002. Ze vonden toen oude dikke muren met heel grote bakstenen, zogenaamde kloostermoppen en honderden houten palen. Stenen op palen... Palenstein... “Otte: “Oh ja dat is meteen een soort verklaring voor de naam!” Geus gaat verder. “De bodem is hier nat en drassig, het is een veenbodem, Zoetermeer lag midden in een moerasgebied! Dus, als je echt iets stevigs wilde

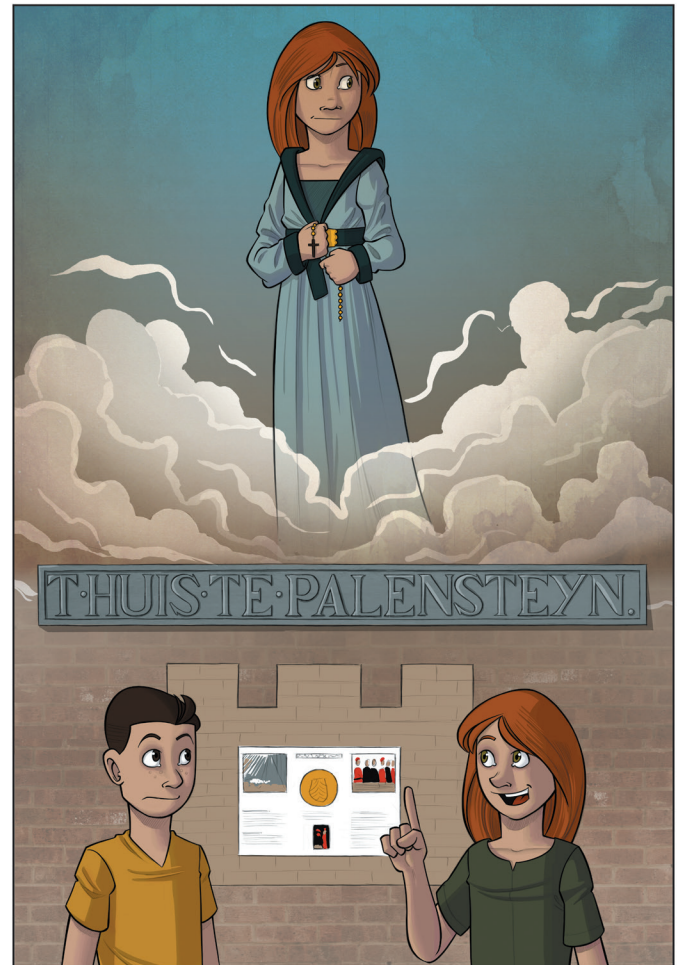

bouwen moest dat op palen, die door het veen op een zandige laag konden steunen. Je had toen nog geen betonnen heipalen natuurlijk. Luister Otte, weet je wie hier als eerste woonde? Ridder Willem van Egmond, ambachtsheer van Zegwaart sinds 1370. Het dorp Zegwaart werd in 1935 samengevoegd met het dorp Zoetermeer. En nu komt het: nadat deze Willem was overleden werd zijn dochter Otte van Egmond, ambachtswrouw van Zegwaart. Zij leefde hier tot 1468. Wat toevallig hè? Een meisje met dezelfde naam in de geschiedenis van Zoetermeer?”

10

Otte heeft het heel warm gekregen. Zit ze te blozen? Geus zijn naam lijkt op de naam van het nieuwe zwembad 'De Watergeus' en haar naam op die van een kasteelbewoonster in het moerasgebied bij Zegwaart en Zoetermeer. “Goed verhaal Geus!”

Vraag bij het verhaal:
2. Wat is archeologie?

1996

1972

1916

1820

1

3. Turven

Otte zit een beetje te dromen. Mijn naamdubbelgangster uit het verleden van Zoetermeer, hoe zou zij eruit hebben gezien? Was ze rijk deze Otte van Egmond? Droeg ze extra mooie kleding als ambachtswrouw van Zegwaard? Moesten ambachtswomen hard werken? Welke taken had ze? Op school vertelt ze wat ze heeft beleefd met Geus in de Dorpsstraat. Haar juf op school vertelde toen een verhaal dat gaat over turfsteken en turven. Op het digibord liet ze er een filmpje over zien. Dit moet ze natuurlijk aan Geus vertellen! Ze stuurt hem die middag nog een appbericht en ze spreken af bij de Turfkachel in de Dorpsstraat.

Kasteel in Zegwaard

“Geus moet je horen: ik ben weer een heel stuk wijzer over dat kasteel en de vroegste bewoners! De tijd dat Otte van Egmond leefde, de Middeleeuwen, was echt een andere tijd dan de onze. Otte’s vader, ridder Willem van Egmond zette zich sinds 1370 actief in voor de belangen van de inwoners van Zegwaard. Hij liet bij een soort boerderij een versterkte woning bouwen van bakstenen. De versterkte woning had een gracht eromheen en

daarbij hoorde dus een boeren hofstede en een boomgaard. Het geheel van de gebouwen en het land heette Kasteel Palenstein.

Willem van Egmond bezegelde in 1373 namens die bewoners een akte waarin de dorpingen beloven de Zegwaardseweg als kade te onderhouden in ruil voor de gunst dat zij hun water voortaan via het waterschap Schieland mogen lozen. Dat water werd via het riviertje de Rotte afgevoerd naar zee. In een moerasgebied kun je je voorstellen dat een kade die water tegenhoudt of keert, heel belangrijk is. Je wilt geen water in je woonhuis. Ook toen hield men niet van ‘natte voeten’. Nu nog steeds kun je zien dat de Zegwaardseweg hoger ligt en dus een kade is!”

11

Veengrond

Geus wil onderbreken maar Otte gaat verder: “Nog iets heel belangrijks: vanaf 1396 mag ambachtsheer Willem van Egmond van de Graaf van Holland turf steken. Dit betekent de start van een eeuwenlange afgraving van bijna alle grond in Zegwaard!

De grond bestond namelijk uit veen. Gedroogde veenkluiten branden heel lang en rustig, ze noemden dit turf. Turf wordt de belangrijkste fossiele brandstof in die tijd. Veen bestaat uit plantenresten die niet verteerd zijn omdat ze onder water staan. De planten vormden de moerasbodems, de veenbodem of veengronden. Als veen boven de grondwaterspiegel is gegroeid, dan kun je het zo 'steken'. Onder water kon je de veengrond met een baggerbeugel opscheppen!"

Turf steken

12

"Op de drassige veenbodem kon je na ontwateren en het toevoegen van wat vruchtbare kleigrond wel een beetje akkerbouwen en ook een koe of varken houden, maar dit was geen groot succes. Meer kon je verdienen door de veengrond in kleine brokken te verkopen! Deze brokken worden turven genoemd. Turven hebben het formaat van een grote baksteen, zo'n kloostermop ongeveer, en werden verbrand in kachels om te koken en om warmte te hebben in de houten of lemen huisjes. De meeste turf werd met platte schepen vervoerd naar steden als Leiden, Delft, Rotterdam en Den Haag. Daar

werd het dan verkocht of verhandeld! Want ook in de stad hadden de mensen brandstof nodig voor in huis en voor bijvoorbeeld de bierbrouwerijen of de lakenindustrie. Ook Otte van Egmond hield zich vanaf 1447 tot haar dood in 1468 actief bezig met de turfwinning! Zij liet turf steken, drogen én verkopen. Anders had ze, denk ik, never nooit die mooie wollen kleding van dure lakenstof kunnen dragen."

Als Otte klaar is met haar verhaal kijkt Geus super blij. Hij heeft weer een mooi verhaal te pakken over de geschiedenis van Zoetermeer en Zegwaard.

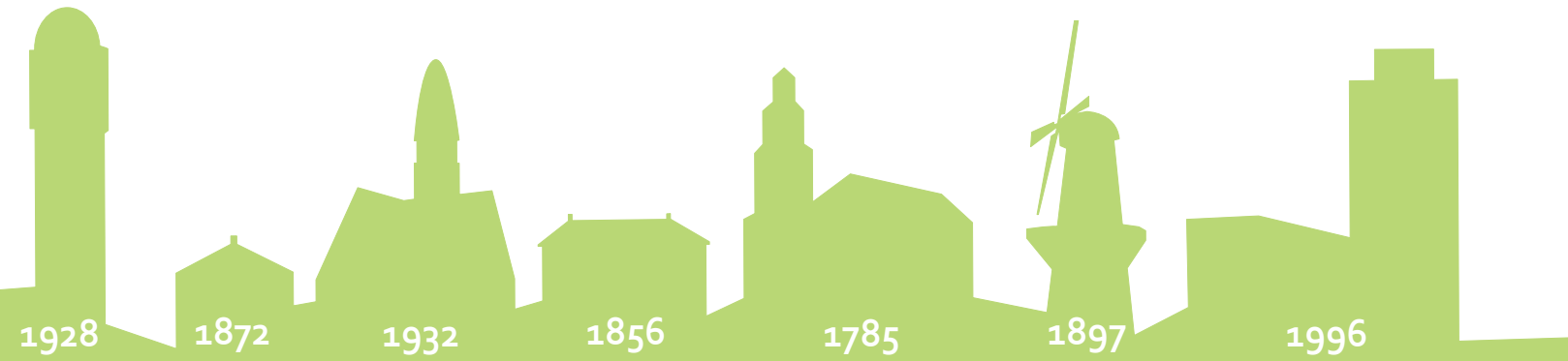
Opdracht: zoek op Kunstwacht Zoetermeer het beeld: Turfkachel. Volg deze link: <https://zoetermeer.kunstwacht.nl/zoeken>

Leuk om te doen:

Bezoek het beeld in de Dorpsstraat en maak je eigen 'Geus en Otte'-selfie met een klasgenoot. Vraag bij dit verhaal:

3. Wat betekent de tekst: De Aarde die warmte geeft?

1928

1872

1932

1856

1785

1897

1996

4. De Slag bij Zoetermeer

Geus en Otte hebben in de vakantie afgesproken in het nieuwste zwembad in Zoetermeer: 'De Watergeus'. "Hou jij ook zo van water als een watergeus?" Otte moet om haar eigen vraag lachen. "Het is niet toevallig hoor dat dit Zoetermeerse zwembad deze naam heeft gekregen!" Geus reageert een beetje verontwaardigd. "Ik ben een vet heftig verhaal tegengekomen waarover ik ook wil gaan schrijven op de scoutingwebsite. Het verhaal gaat over 'de Slag bij Zoetermeer'. Het is ruim 450 jaar geleden waar gebeurd in onze stad. Er vochten toen bij elkaar wel zo'n 10.000 soldaten hier in Zoetermeer, watergeuzen tegen Spanjaarden."

14

Ze zitten op de rand van het zwembad en denken allebei na over die tijd, de 16de eeuw. De kleine 'ontginningsdorpen' Zoetermeer en Zegwaart lagen vlak bij het Zoetermeerse Meer. Dat Zoetermeerse Meer lag tussen de huidige Voorweg en de dorpen Stompwijk en Zoeterwoude, niet ver weg van de stad Leiden. Het meer was een groot zoetwatermeer gelegen in een drassig en moerassig buitengebied, de wilde venen. De mensen leefden er van een beetje landbouw, vissen én turfsteken. Geus gaat verder met vertellen.

De tachtigjarige oorlog

"Er waren toen in september 1574 Spaanse soldaten gelegerd in grote delen van Zuid-Holland. Ook Zegwaart en Zoetermeer waren 'de klos' omdat de watergeuzen hierlangs moesten varen om bij Leiden te komen. Spaanse soldaten hielden Leiden bezet, de poorten bleven dicht en de bewoners van Leiden waren ziek van de honger.

De Spaanse soldaten en de Geuzen, beiden kon je ze maar beter niet tegenkomen in die tijd. De vechtende partijen maakten het land kapot door de dijken door te steken en daarmee het land onder water te zetten, elkaar en huizen te beschieten én in te brand steken. De Spaanse soldaten moesten in opdracht van koning Philips de Tweede zorgen dat Nederland katholiek bleef. De Geuzen, onder leiding van Willem van Oranje, waren voor (gods-)vrijheid. Het watergeuzenleger bestond uit Franse huursoldaten, criminelen en gelukzoekers (niet zelden waren het slachtoffers van eerdere Spaanse plunderingen in Holland).

De zogenaamde Geuzen maakten zich schuldig aan de 'beeldenstorm' in de katholieke kerken. Heiligenbeelden werden door hen kapotgeslagen.

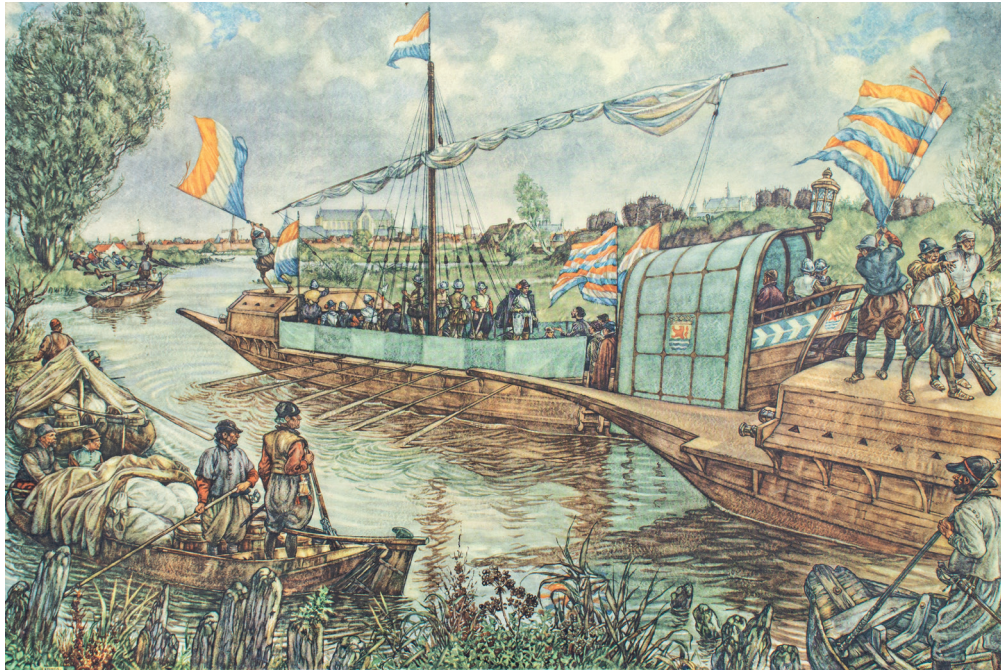
1996

1972

1916

1820

1

Tekening J.H. Isings

“Liever Turks (Islamitisch) dan Paaps” (paaps= volger van de leer van de Paus) was de leus van de Geuzen, want ze hadden de buik vol van de katholieke overheerser.”

“Splash!”

Geus is in het water gesprongen en maakt een bommetje precies voor Otte. Ze springt ook het

water in. Terug uit het zwembad op de fiets komen ze langs een interessante plek aan de Voorweg. “Hier even stoppen!” zegt Geus als ze bij de lichtblauwe brug aan het Panamapad zijn. Hier staat een bord met het verhaal van de Slag van Zoetermeer. Op 17 september 1574 namen de Geuzen onder leiding van ‘Van Boisot’ de Spanjaarden vanaf het water bij de hoge brug bij de Voorweg onder vuur. Uren duurden de kanonnades. De wa-

tergeuzen schoten vanaf hun platte houten schepen op de ongeveer 3.000 Spaanse soldaten. De boten van de geuzen konden de weerslag van het kanonvuur niet houden. Een deel van de schepen van de geuzenvloot trok zich terug. Verkenners vonden een dag of twee later een andere vaarroute om naar het Zoetermeerse Meer te gaan, via de sluizen bij Zegwaard. Uiteindelijk bereikten ze pas op 3 oktober de Spaanse schansen bij Leiden en is Leiden ontzet. Dit wordt nog jaarlijks gevierd in de stad Leiden.

16

“Geus, ik heb trek gekregen van het zwemmen en dit verhaal. Wij eten vanavond thuis mijn lievelingsstamppot, die met peen en uien: hutspot, eet je mee?”

Vraag bij dit verhaal:

4. Weet jij waar het gebruik vandaan komt om op 3 oktober hutspot te eten?

Meer weten over de 3 oktober-bevrijdingsfeesten en het Ontzet van Leiden?

Bezoek dan deze website: <https://3october.nl>

1996

1972

1916

1820

1

5. Halve molens

“Ken jij het kinderversje: Zo gaat de molen, de molen, de molen, Zo gaan de wieken, de wieken, de wieken? Bij ‘de molen’ zeg je de woorden langzaam en bij ‘de wieken’ een stuk sneller. Ik wil een keer naar de korenmolen als ‘ie werkt. Dan kun je zien dat de molensteen echt veel minder snel draait dan de wieken... cool toch?”

Geus is niet echt onder de indruk. “Weet je wat ik vet vind? Dat ik weer een historische ontdekking heb gedaan in het Stadshart op het Promenadeplein.”

Otte maakt een coole move die ze met dansen heeft geleerd. “Pffff, show me!” Ze lopen via het Driekant naar het Promenadeplein in het Stadshart met een lekker ijsje in hun hand want het is een hele warme dag. Ze hebben uit school nog even afgesproken bij de Z-stal onder de Hoogvliet. Otte is jarig geweest en trakteert. De waterfonteinen op het Promenadeplein klateren. Heerlijk verkoelend. Ze zijn gaan zitten op een van de grote stenen driekanten. Als de ijsjes op zijn tovert Geus een klein pakje tevoorschijn... “Dit is voor jou, voor je verjaardag én voor je fiets!”

Meerpolder

Otte maakt het envelopje van papier open en ziet een ring met een sleutelhanger. De hanger is in de vorm van een molen. De wieken kunnen echt draaien. “Wat cool zeg, hoe weet jij dat ik van molens hou?” “Tsjaja... die keer dat we de korenmolens bezochten deze zomer om een speciaal soort bloem voor je vader te kopen, weet je dat nog?” Otte knikt.

“Nou uh, toen bleef je maar enthousiast over de molen vertellen en dat je het zo gaaf vindt dat er nog een echte korenmolen in onze nieuwe stad te vinden is. Daarom!”

“Echt lief van je Geus, dankjewel!” Otte geeft Geus een ‘big hug’. Geus staat op en rent vervolgens een rondje om de fonteinen en gaat weer bij Otte zitten.

“Zo, ik heb zojuist het snelste rondje ‘Meerpolder’ ever gelopen...” hijgt hij.

17

“Weet je, deze ei-vormige fonteinbodem hier, dat is de Meerpolder! In het jaar 1616 was het Zoetermeerse meer verdwenen... het was drooggemalen door poldermolens. Die molens waren bijna net zo mooi als de bakstenen korenmolen De Hoop aan de huidige Stationsstraat. Ik zeg ‘huidige Stationsstraat’ want toen was het de Molenweg waaraan de korenmolen van de tweelingdorpen Zegwaart en Zoetermeer stond. Echt waar! Voor het droogmalen van het Zoetermeerse meer werden achtkantige met riet gedekte houten poldermolens gebruikt. En, sinds het droogmaken, heet het drooggemalen Zoetermeerse Meer, de Meerpolder!”

Molens

Nu weet Otte ook nog iets te vertellen: “Op een schoolplaat uit overgrootmoederstijd, deze liet onze juf een keer zien op het digibord, kun je de complete molens zien. Maar ook staan dit soort molens met wieken en al nog altijd in de Nieuwe Driemanspolder. De wieken worden ook wel eens in de wind gedraaid en bij heel natte tijden worden ze dan als ‘noodbemaling’ gebruikt. Deze molens worden ook wel ‘De drie molens van Wilsveen’ ge-

19

Tekening B. Bueninck

noemd. De onderkanten van de molens in de Meer-
polder zijn er nog wel! Ze zijn 'afgeknot' omdat ze
hun functie verloren met de komst van gemalen.
Gemalen houden nu de waterstand in de polders
op peil. De 'molenstompen', zonder de wieken wor-
den ook wel 'halve molens' genoemd."

Vraag bij dit verhaal:
5. Wat is een molendriegang?

6. Vermoorde geleerde in het tweelingdorp

Wat is het toch fijn dat we in een vrij land leven denkt Otte. Ze heeft op school een verhaal gehoord dat ze heel vaag vindt. Het was aan het eind van de 18de eeuw dat het bestuur van Nederland een rommeltje was. Prins Willem V van Oranje was stadhouder in de Republiek der Verenigde Nederlanden. Volgens een flink deel van de bevolking had hij veel te veel macht.

Na de reformatie was er nog steeds geen godsdienstvrijheid. De stadhouder was protestant maar er waren grote groepen andersdenkenden, waaronder bijvoorbeeld katholieken. Zij sloten zich aan bij de patriotten die in het begin van het jaar 1787 de grootste groep in Nederland waren.

20

De Oranjegezinden kregen het zwaar vonden ze. Zij mochten geen oranje dragen bijvoorbeeld. Een leger uit Pruisen kwam de Oranjegezinden weer aan de macht helpen.

Oranje

Het is zaterdag en Geus heeft een bijzondere opkomst vandaag. Otte is uitgenodigd om te komen kijken bij het overvliegen. Dat is als kinderen bij scouting van de ene speltak naar de andere speltak

gaan. Geus gaat zelf niet overvliegen, hij gaat wel helpen. “Het wordt een waar spektakel met een zeepbaan en een zelfgebouwd vlot waar de nieuwelingen een circuit op moeten afleggen...” heeft hij erbij gezegd.

Otte komt aan het eind van de ochtend vanuit het CKC, in haar lievelingsshirtje, een oranje top met witte bloemen, op de fiets aan bij de scoutinggroep waar Geus lid is. Het is tegenover het nieuwe zwembad!

Geloven

“Hé Otte en wat vond je ervan? Al zin om ook scout te worden?”

“Geus ik moet echt even met je praten over een verhaal dat ik niet begrijp.” Ze gaan op een rustig plekje in het gras zitten en dan begint Otte te vertellen. “Wist jij dat in 1787 dominee Pieter van den Bosch, een remonstrants predikant en bekend geleerde en schrijver in die tijd, tegen de macht van de Oranje stadhouder was en dáárom, omdat hij een bekende patriot was, door Oranjegezinden in Zoetermeer is vermoord? Echt gruwelijk. Hij was eigenlijk al met ‘pensioen’ en ze hebben de oude

man uit zijn huis gesleurd, een hele troep in oranje jasjes. Dominee Van den Bosch moest spijt betuigen en oranje kleding aan doen!”

In Zoetermeer en Zegwaart was er wel een soort legertje van patriotten, een gewapend comité, maar die hebben deze Oranjegezinden niet kunnen stoppen van deze wandaad.

“Ze kwamen nog eens terug, die Oranjegezinden. Van den Bosch was zijn huis uit gevlucht met z’n familie en zocht die nacht onderdak bij bekenden aan de andere kant van de Buurvaart. Daar was hij ook niet veilig want de volgende ochtend werd er een klopjacht op hem geopend.

Ze doorzochten alle huizen. Hij moest zijn schuilplek verlaten en kwam op zijn vlucht in de Buurvaart terecht. Hij verdronk en ze hebben hem - volgens de voorschriften van toen - een paar dagen langs de waterkant laten liggen. Ze hebben oranje bloemen in zijn neus, oren en handen gestoken, in het dode lichaam!

Na die tijd bonden ze het lijk met een touw aan een schuit en trokken hem door het water naar het kerkhof waar hij zonder kist is begraven.”

21

“Wat een heftig verhaal Otte. Ik denk dat ook dit verhaal een plekje moet krijgen op de website over de geschiedenis van Zoetermeer. Zoiets mag nooit meer gebeuren, iemand vermoorden om zijn gedachten en woorden.”

Van dit drama is een prent gemaakt, want fotografie bestond nog niet. Een afbeelding van deze prent is te vinden in de collectie van Historisch Genootschap Oud Soetermeer.

22

Vraag bij dit verhaal:
6. Hoe betrouwbaar is de prent van deze gebeurtenis denk je?

1996

1972

1916

1820

1

7. Reizen door de tijd

Otte geniet, lekker koel is het in de tram! De laatste week van de zomervakantie is aangebroken en het is strandweer. Otte heeft net zolang gezeurd tot het mag. Nu zit ze samen met Geus in de tram naar Den Haag en Scheveningen, naar het strand en het museum. Geus wilde wel mee maar alleen als ze vóór ze naar het strand zouden gaan, ook het Haags Historisch Museum zouden bezoeken. “In het museum is het koel”, had ie gezegd, “enne, ik betaal de entree.”

Ze zijn om 10.00 uur op pad gegaan naar station Voorweg. Nu bezoeken ze eerst het museum en daarna stappen ze weer in de tram naar het strand.

Geschilderd vervoer

Daar aan de Hofvijver bij het Binnenhof is het. Wat een statig pand. Ze nemen de stenen trap naar de voordeur. Geus betaald voor hen twee. De tassen met kleding en handdoeken én proviand gaan in een kluisje in de garderobe in het souterrain. De trappen weer op naar boven. Ze komen in de tentoonstellingszalen én ook op de zolder waar een oud en groot poppenhuis staat. Dat vindt Otte leuk en de tijdelijke tentoonstelling over stripfiguur

‘Haagse Harry’ daar lopen ze ook even doorheen. Lastig te lezen hoor dat plat Haagse taaltje. Wel heel grappig! Wanneer ze op de 1e verdieping een zaal inlopen met een heel groot schilderij zegt Geus: “Kijk dit wilde ik je laten zien! Ik kom hier ook wel eens met mijn moeder.” Het is een enorm groot schilderij van een landschap. Als je langer en beter kijkt zie je dat er allemaal reizende figuurtjes op staan afgebeeld langs het water van de Haagse Trekvliet. Het is geschilderd door een bekend schilder van landschappen uit de 17de eeuw: Jacob van Ruysdael. ‘Gezicht op ‘s-Gravenhage uit het Z.O. 1651’ staat er op de grote donkerbruine houten lijst. Op het schilderij is het zomertijd, het is hooitijd in de landerijen die grenzen aan de stad.

23

Overtoom

Rozig en moe van een leuke maar volle dag in Den Haag én aan het Scheveningse strand zitten Otte en Geus weer in de tram terug. Het is al bijna half zes en er wacht bij Otte thuis nog een etentje in de achtertuin ter afsluiting.

“Geus, ik vond het museum leuk. Wat kun je nu simpel reizen hè, zo met je fiets en tram 3?”

Toentertijd had je paard en wagen, een postkoets, en de trekschuit. Zou dat in Zoetje ook zo zijn gegaan?” “Zeker wel”, zegt Geus resoluut “er zijn dienstregelingen bekend uit de 18de eeuw van de trekschuit. Je kon varen naar Rotterdam, Den Haag, Leiden en Delft. Ook zijn er ‘overtomen’ bekend uit deze regio. Bij de overtoom moest iedereen uit de boot stappen en werd de schuit over een dam heen gesleept om in de vaart met een andere waterhoogte te komen. In Zoetermeer - Zegwaard had je zo’n plek nabij de huidige watertoren De Tien Gemeenten, de Reguliersdam, daar had je

ook een overtoom. Een ander voorbeeld hier uit de buurt ken je misschien ook wel: Leidschendam. Daar is de dam met overtoom vervangen door een sluiscomplex dat er nu nog steeds is!”

Treinstation en snelweg

“Pas in 1870 kreeg Zoetermeer een station aan de spoorlijn Den Haag – Utrecht. Daarover reed een stoomtrein. Dat station heette ‘Soetermeer – Zegwaard’. In 1935 ongeveer werd ter hoogte van Zoetermeer het allereerste stukje snelweg

24

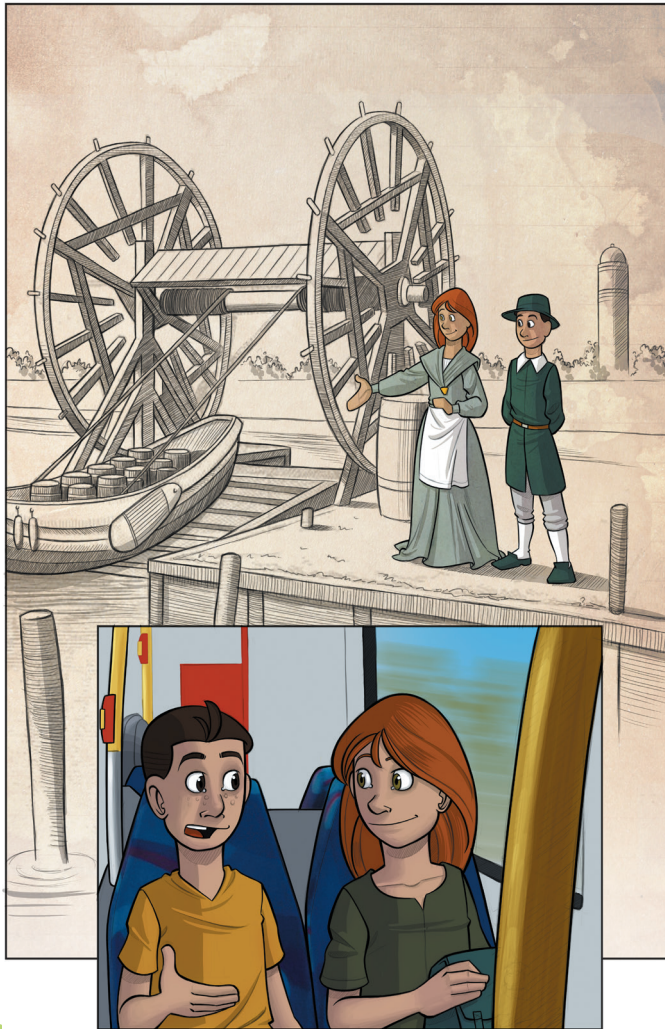
1996

1972

1916

1820

1

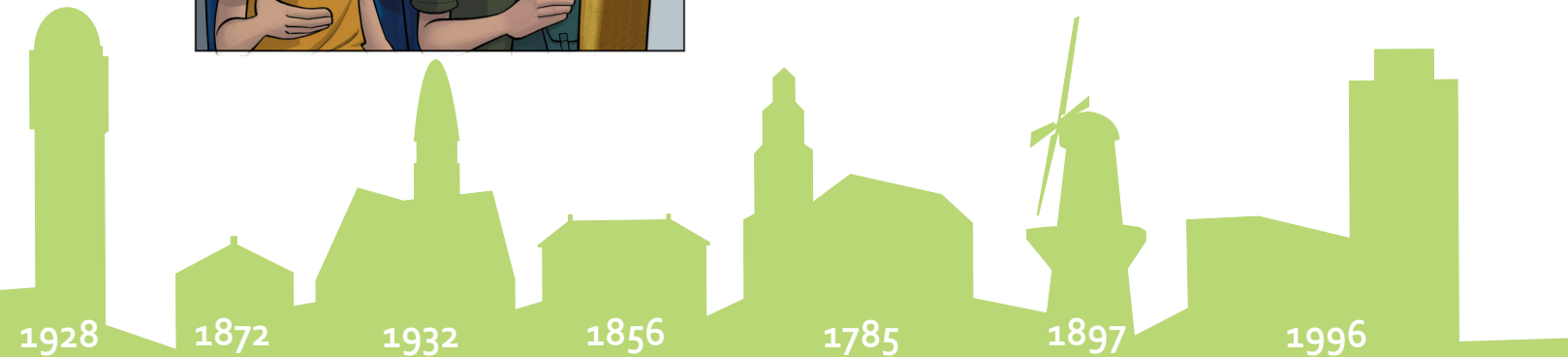
van Nederland aangelegd naar Den Haag, voor het autoverkeer. En Otte, echt hè, ze hadden aan het begin van de 20ste eeuw in Zoetermeer ook nog volop handkarren én hondenkarren. Dan kon je hond de kar met dat wat je wilde vervoeren trekken, best zielig toch? Er bestaat zelfs nog een origineel exemplaar in de Zoetermeercollectie. De hondenkar van bakkerij Pieterse uit het begin van de 20ste eeuw.”

Poeh, denkt Otte, hij weet al super veel van de Zoetermeerse geschiedenis... ze droomt weg met een ouderwets versje dat ze nog heeft geleerd van haar oma tijdens het varen met een roeibootje bij boerderij Het Geertje... Schuitje varen, theetje drinken, varen we naar de overtoom, drinken er zoete melk met room, zoete melk met brokken, G... die mag niet jokken.

25

Vraag bij dit verhaal:

7. Op de tekening is op de achtergrond een toren getekend om aan te geven waar ongeveer een overtoom geweest kan zijn. De watertoren staat sinds 1928 aan de Stationsstraat. Wat denk je, was in die tijd de overtoom bij de Reguliersdam nog in gebruik?

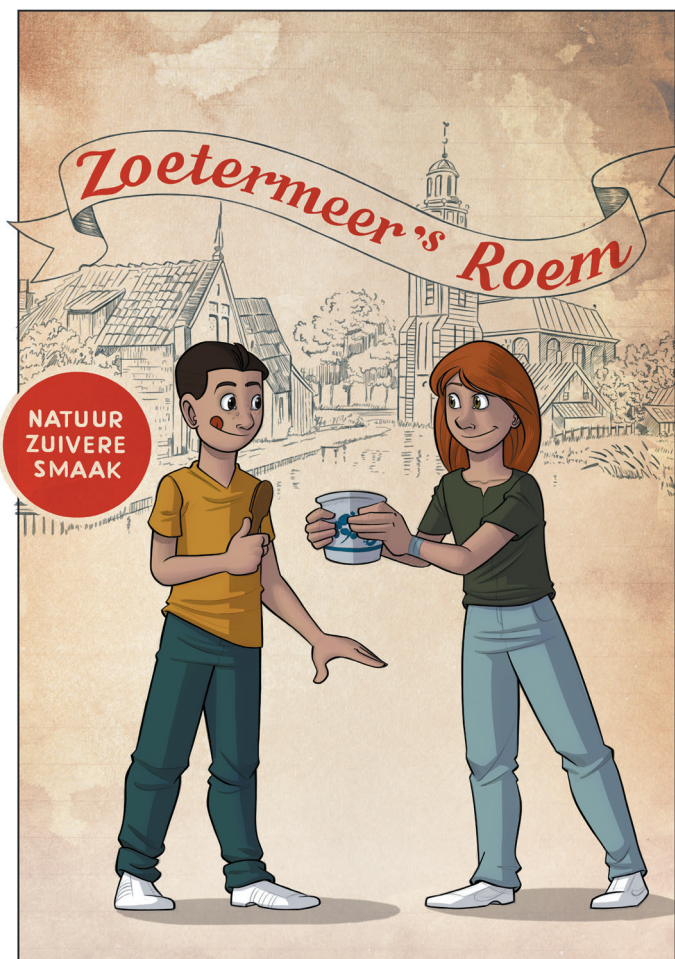

8. Boterdorp

“Geus, kom je woensdagmiddag langs om samen appeltaart te bakken? We hebben de keuken opgeknappt en mijn vader heeft gezegd: Otte, jij mag woensdagmiddag appeltaart bakken met valappels uit de oude boomgaard. Nodig maar iemand uit om je te helpen en zorg dat je alle ingrediënten hebt om te bakken. Dan werk ik een middagje thuis.”

‘Klikspan, boterspan, je mag niet door mijn straatje gaan...’ Otte neuriet weer eens een ouderwets versje van haar oma, ze is blij. Ze houdt zo van bakken. De geur van vers gebakken koekjes, cake of appeltaart in huis is zo gezellig! Het recept voor de appeltaart heeft ze aan oma gevraagd. Ze loopt nu in de supermarkt om alles van het lijstje te kopen, behalve de appels. Die zijn dit weekend al geraapt en liggen op een koele en donkere plek te wachten tot ze verwerkt kunnen worden. Het zijn echte goudrenetten, te zuur en te hard om zo uit de hand te eten maar super goed voor taart.

26

1996

1972

1916

1820

Boter of margarine

Echte boter staat op het lijstje. Bedoelt oma roomboter? Thuis smeren ze altijd plantaardige halvarine op het brood. Voor 'een goede start', behalve bij het zondagochtendontbijt, dan is er roomboter, dat is zo lekker. Best duur die roomboter, plantenmargarine is een stuk goedkoper. Het gaat allemaal door het koppie van Otte.

Verder staat op het lijstje: bloem, suiker, rozijnen en een biologische citroen. De vanillesuiker stond nog in het keukenkastje, net als de basterdsuiker, zout en kaneel, dat heeft ze gecontroleerd voor ze naar de winkel is gegaan. "Gelukkig hoef ik de ingrediënten niet van mijn zakgeld te betalen" denkt Otte als ze bij de kassa afrekent.

Geus was Otte maandagmiddag uit school op de fiets tegen gekomen, ze kwamen ongeveer tegelijk thuis uit school. Toen heeft hij de leuke uitnodiging aangenomen. Deze woensdag komt best uit! Kan hij mooi aan Otte laten zien hoever hij al is met de stukjes voor de website van zijn scoutinggroep John McCormick (JMC).

Fabriek

Het geurt zalig in Otte's huis. De appeltaart is bijna gaar. "Zo", zegt Geus, "ik heb nog wat leuke informatie voor jou over het tweelingdorp Zegwaart-Zoetermeer dat bekend werd als boterdorp! Sinds het Zoetermeerse meer is drooggemalen in 1614-1616 werd in de Meerpolder, maar ook in later drooggemaakte polders rondom het tweelingdorp Zegwaart-Zoetermeer, volop landbouw en veeteelt mogelijk. Dit is zeg maar na de tijd dat er veen werd gestoken en turf verhandeld werd. Het tweelingdorp met haar diverse ambachten en bakkerijen, korenmolen, kaaspakhuizen, kerken, kasteel en chique stenen huizen voor notaris, burgemeester, herenboeren werd in de wijde omtrek bekend als het boterdorp! Echt hè? De kerk aan de Stationsstraat, de Pelgrimskerk wordt ook wel de Boterkerk genoemd. En, wist je dat er op de plek van de huidige Hoogvliet-supermarkt in de Dorpsstraat in de jaren 1960 zelfs een margarinefabriek stond? Echt waar. De gebouwen die eigenlijk bij het Huis te Palenstein hoorden waren al eerder in gebruik genomen als bedrijfsruimten voor het verpakken van (room)boter en het mechanisch verwerken van melk tot boter."

Handel

“Er was wel wat aan vooraf gegaan hoor!” Geus is niet te stoppen met zijn verhaal. “Want als je gewend bent geweest jarenlang boter, kaas en eieren in een mand of met een eenvoudige kar huis aan huis te verkopen en er is dan plotseling ‘nep’-boter te verkrijgen, margarine, die goedkoper en langer houdbaar is dan de boter die de boeren maakten van de melk van hun koeien... dan ontstaat concurrentie. Dat is wel wat er gebeurde toen een heleboel jonge mannen de boter-, kaas-, en eierenhandel in gingen en hun waar in de steden in de wijde omtrek van Zoetermeer verkochten.

28

Het kwam door een groeiende bevolking indertijd. Boerenzonen konden niet altijd werk meer vinden in het familiebedrijf en hen werd ook een goede toekomst gegund. Een deel van hen ging de handel in. Margarine werd eerst niet in Zegwaart-Zoetermeer zelf gemaakt hoor, maar daar wel verpakt en verhandeld. Maar in de jaren 1950 en 1960 draaide de grote zuivelfabriek van Brinkers in de Dorpsstraat op volle toeren. Het bedrijf was in Zoetermeer steeds verder uitgebreid. Ze maakten uit diverse soorten plantaardige oliën margarine en ook andere vetproducten.”

Innovatief onderwijs

“Weet je Otte, nu ruikt het hier zo zalig naar versgebakken appeltaart in jouw huis, maar nog zo’n 70 jaar geleden moest je in de Dorpsstraat als je naar school ging echt je neus dichtknijpen en het water van de Buurvaart was vervuild. Dit kwam door de margarinefabriek die midden in het dorp stond! Toen Zoetermeer vanaf 1962 ging groeien als gemeente mocht die fabriek in de Dorpsstraat niet meer. Boterdorp Zegwaart-Zoetermeer heeft onder andere ‘Zoetermeers Roem’ (van de Gebroeders van der Spek) voortgebracht en ook werkgelegenheid in de fabriek!

Nog één leuk feitje. Anno nu vind je in de oude Brinkers-/ Leeuwentegelfabriek die naar de Bleiswijkseweg werd verplaatst in de jaren 1960-70, middelbaar en hoger beroepsonderwijs (MBO en HBO). Het gebouw heet nu ‘de DIF’, de Dutch Innovation Factory. Een ‘vette’ plek om te leren hoe je een duurzaam ondernemer wordt volgens mij!”

Vraag bij dit verhaal:

8. Wie heeft de boterspaan in handen op de afbeelding? En wanneer ben je een klikspaan?

9. Ondernemen

Wat Otte deze lentedag in april wel heel erg blij maakt is een bijzondere fietsafspraak.

Ze weet niet hoe het Geus is gelukt, misschien wel via marktplaats... maar hij heeft een oude fiets met een mand voorop te pakken gekregen. Zo'n super degelijke en dus ook duurzame 'omafiets'.

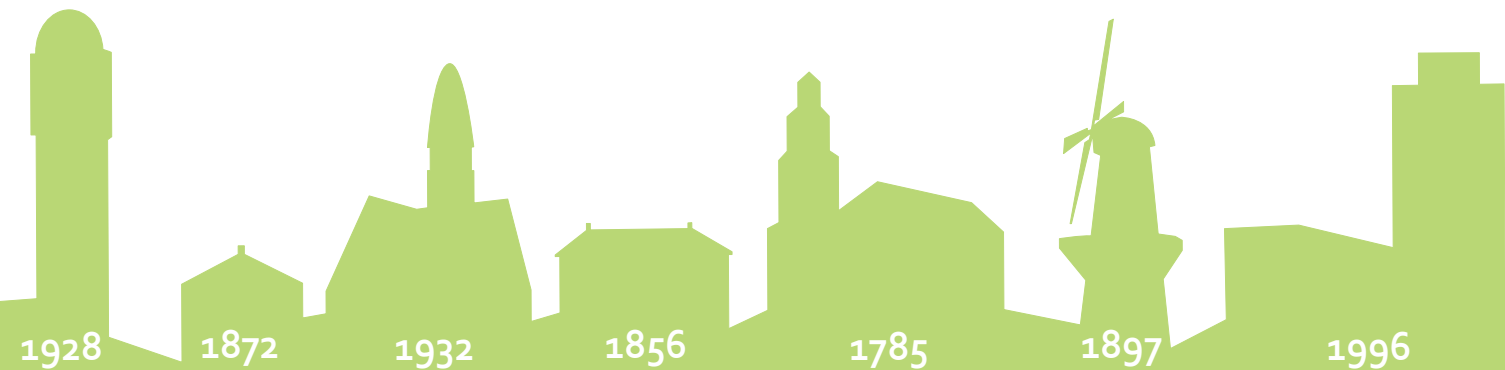
Zo vet! Geus had het 't er al eens over gehad. Hij had ook meteen een tof idee voor iemand achterop als 'bijrijder': stevige opstapjes bij de naaf, waar het wiel omheen draait. Dat heeft ze wel eens gezien bij een eenwieler waarop je leert fietsen als je lessen hebt bij de circuschool. Ja, dat zou ze echt leuk vinden ... circus! Ze zit al op dansles, maar misschien kan het er nog bij,

circusles? Geus had gezegd: "die stevige opstapjes die zijn voor jou Otte en dan kunnen we samen gaan ondernemen." Zo gezegd zo gedaan!

'Oma' staat met een stevige nieuwe standaard naast het fietsenrek bij Intratuin aan de Voorweg want de twee maatjes gaan investeren. Ze zijn de automatische schuifdeuren van de enorme plantenkas doorgegaan en op zoek naar biologische zonnebloemzaden.

Otte: "Wist jij dat dit bedrijf in het begin van de jaren 1970 is gestart met de verkoop van stekjes door een jongen die woonde aan de Zegwaartseweg? Deze slimme jongen heeft zijn handeltje uit laten groeien tot een enorm groot nationaal, zelfs internationaal bedrijf: Intratuin! Bijzonder hè?" "Oh echt? Ik ben nu precies bezig met een verhaal voor de website over ondernemers in de 19de eeuw in Zoetermeer, eigenlijk een aanvulling op het verhaal over al die boterhandelaren die het tweelingdorp rijk is geweest. Maar ik zou dus de 20ste eeuw er ook bij moeten pakken! Ik heb al een heel lijstje van bedrijven, maar laat ik bij de oudste beginnen, in 1878 ..."

29

Plantjes

“Geus, sorry hoor, maar volgens mij moeten we terug voor de zonnebloemzaden... die liggen helemaal aan het begin van de plantenkas!” Ze lopen het hele eind terug en kopen zes zakjes biologische zonnebloemzaden en dan via de kortste route naar de kassa.

Otte zegt in de rij bij de kassa: “Thuis hebben we nog een heleboel van die lege plastic potjes waar mijn moeder perkplantjes voor in de tuin in heeft gekocht. Niet echt duurzaam, wel praktisch en mams heeft nog potgrond over, best veel. We hergebruiken de potjes en mogen de potgrond opmaken! We gaan in elk van deze potjes een zaadje laten kiemen. En zo kweken we bio-zonnebloemplantjes! Voor deze plantjes laten we de mensen sparen! We halen met ‘oma’ elke woensdagmiddag blikjes en statiegeldflessen op bij mensen thuis. We leveren deze netjes in bij de supermarkt en zo verdienen we wat bij.

Maar voor niets gaat de zon op! We geven iedereen die zijn statiegeldblikjes en flessen voor ons apart houdt wel door ons zelf gemaakte zonnebloem-

zegeltjes! Die kunnen ze plakken op de spaarkaarten die we uitdelen bij ons 1e bezoek, zo worden het ‘vaste klanten’. Bij zes zegeltjes ontvangen ze van ons een mooi opgekweekte zonnebloem in een potje en dan kunnen ze deze in de tuin zetten of in een grote pot op het balkon en dan kan deze uitgroeien tot een biologische reuzezonnebloem, goed voor mens en dier!”

Internationale bedrijven

“Jaja, het is een top idee Ot, maar jij onderbrak mij!” Geus begint opnieuw te vertellen... “Na de grote landbouwcrisis aan het eind van de 19de eeuw gingen steeds meer boeren in Nederland over tot het houden van meer vee. Goedkoper graan voor het dagelijkse brood werd namelijk uit het buitenland ingevoerd. Als Nederlandse boer kon je niet meer rond komen wanneer je alleen graan verbouw-

30

1996

1972

1916

1820

1

de en zo zijn er toen veel boeren meer koeien gaan houden. Steeds meer 'bouwland' veranderde in 'grasland'. Ook hier. Weet je nog, het verhaal over vervoer dat Zoetermeer in 1870 ook een station 'Soetermeer-Zegwaard' kreeg? Aan de huidige Eerste Stationsstraat was dat!

Steeds meer ondernemers vonden hier in Zoetermeer de juiste plek om een onderneming te beginnen. Zo werd in 1878 de 16 -jarige Bernardus Brinkers succesvol met verkoop langs de deuren van vooral boter en margarine. Dit groeide uit tot serieuze handel en zelfs tot de oprichting van een stoomzuivelfabriek in de Dorpsstraat en later zelfs tot de margarinefabriek. Zo zijn er veel meer verhalen van Zegwaartse en Zoetermeerse boterhandelaars bekend, bijvoorbeeld de gebroeders Van der Spek, Groenheijde, Noordam, allemaal families met grote handelsbedrijven in boter en margarine."

De Spar en Nutricia

"In 1880 kocht ene Antonius van Well in het Zegwaartse deel van de huidige Dorpsstraat ter hoogte van waar nu nummer 184 is een winkelpand dat de basis is geweest van supermarktketen De Spar!

Nog steeds groot in Europa. En, wat dacht je van Chocomel en Fristi, dat drink jij toch ook graag? Dat komt oorspronkelijk uit Zoetermeer. Dit is het verhaal van de Nutricia-fabriek die in 1896 startte met het maken van melkvoeding voor baby's. Toen was de kindersterfte nog heel hoog en ontstond de vraag naar een goede vervanging van moedermelk. De naam die bij deze onderneming hoort is: Martinus van der Hagen. Die begon de Nutriciafabriek, nu onderdeel van Danone. Die bijzondere fabriek waar nu medische voeding wordt gemaakt staat nog steeds aan de Stationsstraat. De naam van deze ondernemer vind je weer terug op een straatnaambord in het Burgemeester van Tuylpark: de Van der Hagenstraat!"

Onder de indruk van zoveel ondernemerschap in 'Zoetje' zegt Otte: "Werk aan de winkel Geus, we gaan zonnebloempitten zaaien." "Okidoki, spring maar achterop Otte!"

Vraag bij dit verhaal:

Waar staan de letters uit de bedrijfsnaam De Spar voor? Tip: De Spar is een afkorting voor 6 woorden.

10. Ambachtsheren en burgemeesters

Na de uitnodiging om oma's appeltaart te komen bakken heeft Geus Otte uitgenodigd een keer mee te gaan vissen op een bijzondere plek. "Geus, dat is toch zielig voor de vissen die we misschien wel vangen..." "Kom nou maar naar de Grote Dobbe Otte", had Geus gezegd. "Ik ga je daar een goed maar wel een wat ingewikkeld verhaal vertellen."

Otte heeft haar fiets nog maar net in de stalling op de Markt gezet als ze Geus ziet. Hij heeft een hengel bij zich en wat oud brood. Ze gaan op de kade aan het Marseillepad zitten. Geus rolt met z'n vingers een klein deegballetje van het brood en doet dat aan het haakje. Dan gooit ie zijn hengel uit en de dobber dobbert in het water van de Grote Dobbe.

Stiekem hoopt Otte dat hij niets zal vangen. Ze zit een beetje te staren naar een mooie drijvende bloem in het water, wit met geel én ze ziet een meerkoet zwemmen en naast hen is een meeuw komen zitten, die ruikt vast het brood. Heel snel haalt Geus zijn hengel weer in. Hij weet niet of hij hier wel mag vissen!

Ambachtsheer

"Weet je dat ik eigenlijk toestemming moet vragen aan de ambachtsheer om hier te mogen vissen?"
"Ja hoor, dat is toch iets uit de Middeleeuwen?"

Ik kan me herinneren dat Otte van Egmond even ambachtsvrouw is geweest omdat haar vader er niet meer was. Dat was ergens in de 14de eeuw!"
"Klopt zegt Geus, maar daar verderop staat een erfgoedbord met historische informatie over tweelingdorp Zoetermeer-Zegwaard erop. Daar heb ik iets gelezen..."

Geus legt iets uit over ambachtsheerlijkheden, over rechten en over wat dat met zich meebracht, en wie de rechten erfde in het verloop van de tijd. Er is ook sprake geweest van het verkopen van dit soort rechten. Het was in het jaar 1468 dat Otte van Egmond overleed en toen werd haar neef die dezelfde naam had als haar vader, Willem van Egmond, de ambachtsheer van Zegwaard. De zoon van deze Willem, Wouter van Egmond volgde hem weer op.

1996

1972

1916

1820

1

Ambachten

“Nog even verder terug in de tijd.” Geus ratelt weer verder. “Het graafschap Holland was vanaf ongeveer 1100 verdeeld in zelfstandige ambachtsgebieden of ambachten. Eenmaal benoemd tot ambachtsheer- (of vrouw), kon je je recht doen gelden op een tiende van de oogst en op de visserij en de jacht. Ook benoemde de ambachtsheer de schout (dat is een soort rechter), de secretaris, de bode, de predikant, de schoolmeester, de kerkmeester en ook de turfmeters. Schout- en schepenen en ambachtsbewaarders, te vergelijken met de gemeenteraad en de wethouders van nu, werden aldus door de ambachtsheren benoemd! Een heel invloedrijke en rijk makende positie dus. En daarom, denk ik, zijn die rechten soms overgekocht, maar meestal overerfd.”

33

In 1643 werden de rechten van Zegwaart door de ambachtsheer van Zoetermeer gekocht! Dit erven en geld opstrijken ging door tot de Franse tijd (1794 - 1814 in Nederland), toen vervielen de rechten tot benoeming van bestuurders door de ambachtsheren. Wat wél bleef waren de zakelijke rechten, zoals visserij, tienden en het gebruik van

1928

1872

1932

1856

1785

1897

1996

een bank in de kerk. Anno nu, in de 21ste eeuw, levert de familie Visser - hihi wat een toepasselijke naam in dit verhaal- nog altijd de ambachtsheer. En deze persoon is eigenaar van historisch water in deze stad.”

Zoetermeer

“Nou jammer, dan maar niet vissen.

We zitten hier sowieso gezellig.” Otte

heeft ook iets ‘opgevist’, figuurlijk dan, over de bestuurlijke geschiedenis van Zoetermeer.

34 “Wist jij Geus, dat in 1935 de twee zelfstandige gemeenten, de tweelingdorpen Zoetermeer en Zegwaart werden samengevoegd tot Zoetermeer? Ze werden bij wet één gemeente met één gemeenteraad en één college van burgemeester en wethouders. Dit is mede te danken aan burgemeester Middelberg die bij zijn benoeming in 1931 burgemeester werd van de twee dorpen Zegwaart en Zoetermeer. Dit was al zo sinds 1894 toen Cornelis Leonardus Jacobus Bos de eerste burgemeester was van beide gemeenten. Eerst wilde de gemeenteraad van het rijkere Zoe-

Cornelis Leonardus Jacobus Bos

termeer niet samengaan met het veel armere Zegwaart. Het lukt deze burgemeester Middelberg wél om de heren uit de beide gemeenteraden mee te krijgen met de fusie van de twee dorpen. De wet die dit bepaalde werd op 1 mei 1935 van kracht. En wat de naam moest worden van de twee fuserende en ondernemende gemeenten Zoetermeer en Zegwaart, daarover was geen twijfel: ‘de naam

Zoetermeer die door de maatschappij Nutricia in de gehele wereld bekend is’, werd in de gemeenteraad met een meerderheid van stemmen gekozen.” Geus is nu echt onder de indruk van Otte haar opgeviste informatie. Dit moet ook op de site van de scouting komen bedenkt hij.

Vraag bij dit verhaal:

10. Wie is op dit moment de burgemeester van Zoetermeer? Moet deze persoon ook toestemming vragen aan de ambachtsheer van Zoetermeer om in de Voorwegwetering of de Dobbe te mogen vissen?

1996

1972

1916

1820

1

11. Meivakantie

Het is net meivakantie en Geus en Otte hebben lekker lang geen school. Twee weken! Bovendien zijn er allemaal feestelijke dingen georganiseerd in de stad. Otte ligt op haar buik op bed een beetje te mijmeren en luistert naar haar favoriete muziek...

Het leukste lijkt haar de Koningsmarkt, de vrijmarkt, dan gaan ze namelijk de in potjes opgekweekte zonnebloemen verkopen op een plekje bij de Grote Dobbe. De zaden zijn veranderd in mooie plantjes. Op alle plekjes in huis waar het licht genoeg is mocht Otte de potjes met zaden neerzetten en nu eind april staan de potjes al een tijdje op het terras in de achtertuin. Een deel bezorgen ze bij hun vaste klanten, een deel staat klaar voor de verkoop op de vrijmarkt. Maar ze heeft ook vet veel zin in het dansoptreden op 5 mei.

Ze heeft afgesproken met haar dansvrienden want ze willen wel dat het goed zal gaan tijdens het bevrijdingsfestival. Ze gaan een mooie choreografie dansen in het Park bij de Dobbeplas, in de buurt van de Vredesboom.

Feest

Maar eerst vanmiddag. Samen met Geus gaat ze haar verjaardagsfeestje geven. Ze mochten kiezen wat ze wilden doen. Geus wilde heel graag met elkaar eten bij het clubgebouw van de scouting. Ze maken dan een bijzonder toetje klaar bij het kampvuur. Otte wilde heel graag een keer naar de bowlingbaan. Ze hebben allebei nog drie vrienden uit mogen nodigen en nu komen straks Asha, Jip, Daan, Boris, Mohammed en Sabine en ook Geus natuurlijk naar haar huis! Ze drinken gezellig wat fris en eten van vers gebakken 'oma's appeltaart'. Daarna gaan ze naar het Westerpark, daar is een heel gezellige bowlingbaan. Ze worden gebracht door Otte's moeder en Geus zijn vader, met twee auto's. Na het bowlen gaan ze nog even de speeltuin in en daarna naar het clubgebouw van de scouting van Geus. Daar staat het eten klaar en gaan ze nog een gaaf buitenspel doen en dan bij het kampvuur het feestje afsluiten. Ja, het wordt vast een heel leuke dag. Hmm, denkt Otte wat ruik ik? De appeltaart moet uit de oven!

Bunker uit WO II

Later die middag bij de bunker in de speeltuin, neemt Geus opeens het woord.

“Hé allemaal, ik weet nog een bijzonder verhaal over de oorlog, de Tweede Wereldoorlog. Een verhaal dat zich afspeelde in Zoetermeer. Weten jullie trouwens dat deze bunker door de Duitsers is gebouwd? Er was hier een extra verdedigingslinie. Het is vlak bij de snelweg A12. Dat stukje snelweg was hier nog maar net aangelegd vlak voordat de oorlog hier in Nederland begon op 10 mei 1940, met het bombardement op Rotterdam.

Het verhaal dat ik wil vertellen gebeurde juist helemaal aan het einde van de oorlog in februari 1945. Geus wijst naar de lucht en beschrijft een propellervliegtuig dat over Nederland terugvloog naar Engeland na een bombardement op een stad in Duitsland. Het vliegtuig moest vanwege een lekkende brandstoftank een noodlanding maken... In de Geerpolder, vlakbij Boerderij 't Geertje is een monument op deze plek. Wil je meer weten ga dan naar de website: <http://www.jollyduck.com>. Hier vind je zelfs filmbeelden van het neerstorten van de 'Jolly Duck' en lees je ook alles over de Amerikaanse boordschutter John McCormick die

is ontkomen na de crash en in het verzet terecht kwam. In mei 1945 is hij na verraad alsnog doodgeschoten. Onze scoutinggroep is naar hem genoemd. JMC betekent: John McCormick. En ons clubhuis is vernoemd naar de parachutes waarmee ook voedseldroppings zijn gedaan en waarmee soldaten werden gedropt of zich konden redden bij een crash.” ’s Avonds bij het kampvuurtje zitten ze met z’n allen te smikkelen van de warme banaan met gesmolten chocolade uit folie... “Dit is nu mijn favoriete toetje zegt Geus.” Ze vinden het allemaal lekker. Ze zijn er stil van. Otte moet denken aan wat haar oma dan altijd zegt: “Als de katjes muizen, mauwen ze niet.”

Geus is best een beetje trots. Op de website van zijn scoutinggroep John McCormick is het eerste stukje gepubliceerd en het gaat over de daliegaten in de Zoetermeerse bodem.

37

Vraag bij dit verhaal:

11. Wat is de naam van het Zoetermeerse park aan de Julianalaan, waar ieder jaar op 4 mei de herdenking van oorlogsslachtoffers wordt georganiseerd? Weet jij wat je dan om 20.00 uur precies kunt doen om mee te herdenken?

12. New Town Zoetermeer

De webrubriek heet Kopje Koppie. Dat is zo gekomen. Otte vond in de zomervakantie tijdens een wandelingetje op de Meerpolderdijk in een molschoop twee oude stenen pijpenkopjes. Dat zijn delen van stenen 'Goudse' pijpen waar vooral mannen gedurende een paar eeuwen tabak mee rookten. Om uit te vinden hoe oud deze nu precies zijn hebben Otte en Geus een afspraak gemaakt bij de historische vereniging. De vereniging heet 'Historisch Genootschap Oud Soetermeer' ook wel HGOS en heeft een gebouw aan de Dorpsstraat 132, waar de leden samenkomen en waar ook kleine historische tentoonstellingen worden georganiseerd.

38 Ze kregen een kopje koffie aangeboden. Ze hebben toen allebei voor het eerst koffie gedronken, met suiker en melk. Bovendien, kregen ze een complimentje dat ze wel hun 'koppie-koppie' gebruiken

met het speuren naar geschiedenis in Oldest New Town Zoetermeer.

De archeoloog met wie ze deze ochtend een afspraak hadden zei dat deze pijpenkopjes behoorlijk oud zijn. Dat vonden ze zo'n leuke ontdekking dat ze de geschiedenisrubriek op de website graag deze naam wilden geven. Het idee viel in goede aarde bij het bestuur van de scoutinggroep JMC.

Kopje koppie

Deze zaterdagmiddag hebben ze afgesproken op de Nelson Mandelabrug. Aan de kant van de wijk Rokkeveen is het Plein van de Verenigde Naties. Hier kun je de watertoren die inmiddels al bijna 100 jaar oud is zien! Geus woont in de wijk Buytenwegh en Otte in de wijk De Leyens, ze komen niet vaak in Rokkeveen.

"Kom je met de fiets naar Randstadrailhalte Voorweg? Dan zien we elkaar daar en gaan we een stukje met de tram naar halte Driemanspolder, om 15.00 uur oké?" had Otte geappt. Op perron Voorweg Hoog namen ze tram 3 Zoetermeer Centrum, richting Meerzicht. Bij halte Driemanspolder

1996

1972

1916

1820

1

zijn ze uitgestapt. De trappen op naar boven vanaf het perron en nu staan ze met een oude Zoetermeerlijnkaart in de hand te puzzelen op de Nelson Mandelabrug.

Jaartallen en cijfers

Geus: “Mijn vader heeft tegen me gezegd dat hier meerdere jaartallen van Zoetermeer als nieuwe stad samen komen. Het eerste jaartal is 1962. Dat is namelijk het jaar dat het dorp Zoetermeer toestemming krijgt van de minister van Volkshuisvesting Piet Bogaers om te gaan groeien en een stad te worden voor wel 100.000 inwoners en dat in ongeveer 20 jaar!”

Otte: “Hoeveel inwoners had Zoetermeer in 1962, weet je dat ook Geus?” “Ja, Zoetermeer had toen bijna 10.000 inwoners. De gemeenteraad liet een plan opstellen voor ‘Groot Zoetermeer’”
Het tweede jaartal dat Geus noemt is van een heel bijzondere spoorlijn die speciaal voor de groeikers (zo werd zo’n snel groeiende gemeente genoemd) Zoetermeer werd aangelegd. Een belangrijke en duurzame verbinding met de stad Den Haag.

39

“Op 20 mei 1977 werd in het bijzijn van Prins Bernard de Zoetermeerlijn in gebruik genomen. Met een speciaal nieuw treinstel van de Nederlandse Spoorwegen (NS): de Sprinter. Dat is echt een heel bijzonder verhaal volgens mijn pa.”

“Hmmm”, zegt Otte, “we reden net niet in een trein, maar in een tram. Wanneer is dat dan veranderd en waarom is het een tram geworden? Oke, wat is het derde jaartal dat best wel belangrijk is voor ‘Zoetje’ volgens jouw vader?”

40 “Dat is dus 1992, toen reed hier nog steeds die gele Sprinter en er stopte onder deze brug ook Intercity’s. Dat was maar goed ook want speciaal in dat jaar is deze Nelson Mandelabrug gereed gekomen om de mensen over de snelweg naar de Floriade te kunnen laten gaan, lopend of met de fiets of vanuit andere delen van het land met de trein! Er kwamen ook veel mensen met auto’s en grote touringcars, bussen hiernaartoe over de A12. Het ging om een heel grote internationale land- en tuinbouwtentoonstelling: de Floriade. Waar nu een grote woonwijk is met mooie parken, een stadsboerderij en vlakbij het Balijbos daar was toen het Floriadeterrein. Een soort pretpark voor

volwassenen én kinderen met thematuinen, grote plantenkassen, attracties en paviljoens voor plantententoonstellingen en restaurants. Mijn vader is er toen heel veel geweest omdat hij werkte in zo’n restaurant.”

“Wauw “zegt Otte “wat is er in de twintigste eeuw veel in Zoetermeer gebeurd.”

“Jep en we leven inmiddels in de eenentwintigste eeuw en wat vandaag gebeurt, is morgen geschiedenis. Heb je zin in nog een kopje koppie?”

Vraag bij dit verhaal:

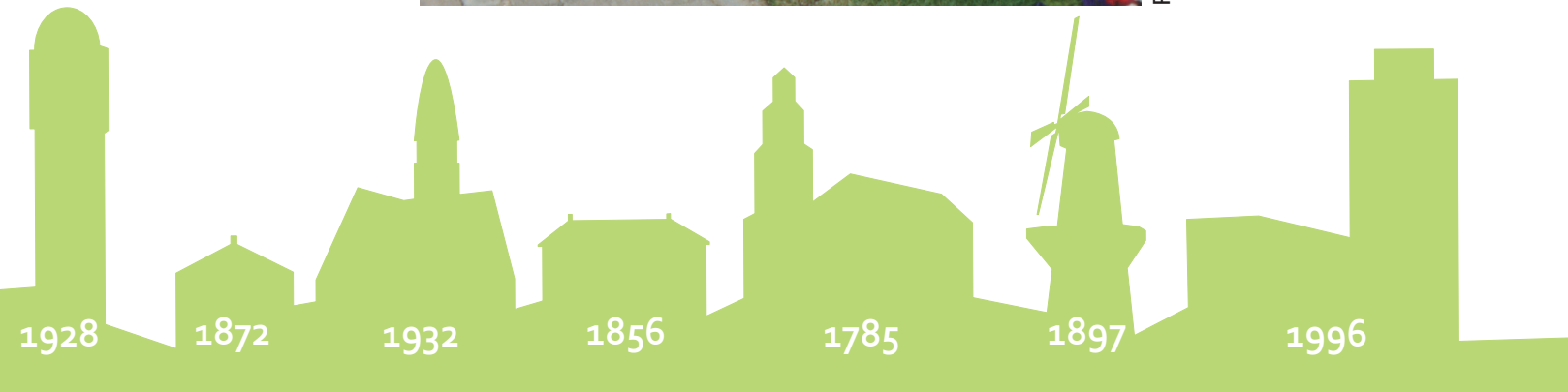
12. Uit welke wijken bestaat Zoetermeer? Wat is de laatste wijk die aan de stad is gebouwd en welke nieuwe wijk is in de stad in ontwikkeling?

Foto: W Goutier, Coll. Gemeentearchief Zoetermeer

Antwoorden op ruim een dozijn vragen

1. Waarschijnlijk een dragende balk uit een houten woning.
2. Archeologie is de wetenschap die overblijfselen in de grond bestudeert om het verleden te reconstrueren en duiden. In Nederland worden vaak opgravingen verricht voorafgaand aan bouwprojecten.
3. Turf is eigenlijk een stukje gedroogde plantenresten uit de grond. Als je dit laat branden geeft het warmte... de Aarde die warmte geeft.
- 42 4. Het verhaal gaat dat bij de verlaten Spaanse verdedigingsschansen rondom de stad Leiden door een jonge jongen een pot is gevonden waar 'hutspot' in zat.
5. Een molendriegang bestaat uit drie poldermolens op een rij die allemaal water omhoog kunnen brengen uit de polder naar de boezem die rondom de polder gelegen is. Ze staan op verschillende hoogten zodat ze steeds het water een meter hoger kunnen brengen. Door die maximale opvoerhoogte, was het voor het drooggemaakte

Zoetermeerse meer noodzakelijk dat het water in 'trappen' omhoog werd gebracht. Dit lukte met een molendriegang. Hiervan staan de 'halve molens' er nog altijd.

6. Het gaat om een verhaal dat is doorverteld aan de tekenaar, die het pas 11 jaar later tekende. De prent is een gravure door 'graveur' Vinkeles naar een tekening van 'tekenaar' Buys. De tekening is met een scherpe naald in een metalen plaat gekrast. Daarmee kon de afbeelding dan meerdere malen worden gedrukt. Waarschijnlijk is het beeld op de tekening wel wat mooier dan foto- of filmbeeld waar wij in deze tijd zo aan gewend zijn geraakt.

7. Over deze plek, de Reguliersdam, is een boekje gemaakt door leden van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer. Op de website kun je vinden: "Er stonden een boerderij en enkele arbeiderswoningen. Waarschijnlijk konden schippers hier iets drinken, want tijdens de opgraving zijn tientallen drinkglazen en bijna 1.500 pijpenkoppen gevonden. De damhouder en zijn familie noemden zich Rijlaarsdam. De Reguliersdam maakte tot

1989 onderdeel uit van de Landscheiding. In dat jaar werd de meer dan zevenhonderd jaar oude dijk afgegraven voor de aanleg van de wijk Rokkeveen. De plaats van de dam is nu midden in het winkelcentrum.

8. Geus. Een klikspaan is een scheldwoord voor een kind dat verklikt wat een ander kind heeft gedaan om er zelf beter van te worden.

9. De Spar: Door eendrachtig **S**amenwerken **p**rofiteren **a**llen **r**egelmatig.

10. Michel Bezuijen is in 2019 benoemd tot burgemeester van Zoetermeer. Ja, ook hij heeft toestemming nodig van de ambachtsheer van Zoetermeer om op die plekken te vissen.

11. Het Wilhelminapark, 2 minuten stil zijn.

12. Dorp, Stadscentrum, Palenstein, Driemanspolder, Meerzicht, Buytenwegh – De Leyens, Seghwaert, Noordhove, Rokkeveen en Oosterheem. Oosterheem is de nieuwste wijk en de nieuwe wijk of het nieuwe stadsdeel in ontwikkeling is: Entree.

Colofon

Teksten:

Simone Langeveld,
klein jantje schrijfwerk

Illustraties:

Gijs Rosengarten

Vormgeving:

Ron Tousain

Met medewerking van

Ronald Grootveld

Uitgave:

Historisch Genootschap Oud Soetermeer
Zoetermeer 2024

Drukwerk:

DIGITALLI.NL

Afbeeldingen zijn afkomstig uit de collectie
van Oud Soetermeer, tenzij anders vermeld.

klein jantje schrijfwerk

gemeente

Zoetermeer

Rabobank

Rabo ClubSupport

Samen vieren we de winst

1996

1972

1916

1820

1

Aangeboden door:

Historisch Genootschap

Oud Soetermeer